

SOCIÁLNÍ POLITIKA

MARTIN POTUČEK

SOCIOLOGICKE NAKLADATELSTVI

III. FORMOVÁNÍ A REALIZACE SOCIÁLNÍ POLITIKY

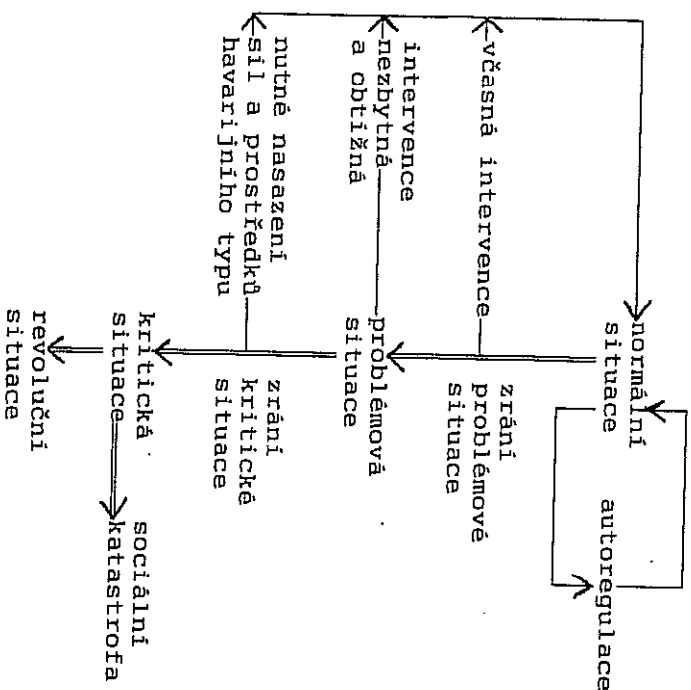
III.1. Sociální politika jako politika	49
III.2. Nástroje sociální politiky	51
III.3. Akční sociální politiky	55
Otázky ke kapitole III	57

Sociální politika je kromě jiných svých úřadů také *politikou*. Znamená to, že ji můžeme zkoumat se zaměřením na politické procesy pro ni charakteristické. Kdo jsou její aktéři, jaké jsou její zájmy, proč a jak se navrhnou, přijímají a realizují ucelené sociálněpolitické koncepce i jednotlivá rozhodnutí, jakých nástrojů se přitom užívá apod. Základní determinanty a okolnosti formování a realizace rozhodnutí jsou si přitom velmi podobné, ať už jde o politiku vzdělávací, zdravotní, o politiku zaměstnanosti aj. V tomto oddíle se proto budu zabývat obecnými charakteristikami formování a realizace sociální politiky jako politiky, jejími nástroji a aktéry.

III.1. Sociální politika jako politika

Politika je procesem záměrného ovlivňování jednání jednotlivců i institucí. To, že se připravuje nějaké rozhodnutí, však není nezavislé na situaci, v níž se dané společenství nachází. Celou situaci ilustruje schéma:

Fáze zrání a řešení sociálních problémů

Pramen: Bestuzev-Linda (1984); upraveno

V "normální" situaci se sociální aktéři dokážou sami přizpůsobit měnícím se podmínkám. Právě tak včasná intervence, dojde-li k ní v průběhu zrání problémové situace, pomůže problém vyřešit bez větších sociálních či ekonomických ztrát.

Zrající sociální problém vzniká podle *Bestuzeva-Lady* (1984) tehdy, rostle-li nepoměry mezi žádoucími (požadovanými) a skutečně jsoucími. Je vyvoláván selháváním a fungováním existujících sociálních institucí při změně sociálních podmínek. Například mezi zblábem vzniká, pokud takový poměr překročí sociálně přijatelné hranice, pokud vyvstane podstatné obříže v životních činnostech významných sociálních skupin, je-li rozpoznána širokými skupinami lidí jako závažná překážka jejich životního uplatnění.

Problémové situace lze řešit sociálními reformami, které se většinou neobejdou beze změn cílů, organizačních struktur a funkcí sociálních institucí; některé instituce mohou i též, z nichž už vede cesta pouze do sociální katastrofy, jakou je například občanská válka. Za jistých okolností může dojít k revolucím, které mění směrnaté základy sociálního uspořádání.

Politika bývá někdy vykládána jako neustále se opakující cyklus přípravy rozhodnutí, přijetí rozhodnutí, jeho realizace a vyhodnocování jeho důsledků. Všechně tyto etapy jsou takto vymezených fází formování a realizace politiky s uvedením příkladů ze sféry sociální politiky:

Příprava rozhodnutí:

Mohou se na ni podílet politici, odborníci, veřejnost, zájmové skupiny nebo jenom někteří z těchto sociálních aktérů; mohou mu předcházet veřejné diskuse nebo může být připravováno v zátlisi ministerských kanceláří či dokonce ve skrytých bossů mafiích; podle jednoho či podle více kritérií (např. rovnost, efektivnost, kvalita); rozhodnutí může být považováno strategické s dlouhodobými důsledky; taktické - s naději na řešení problémů v dostatečně perspektivě; či operativní - "hnašení požárů" (Ad hoc zvyšování starobních důchodů v důsledku zvyšování životních nákladů bývá takový rozhodnutí-ím operativní povahy.) Souběžně společnost si málokdy mohou dovolit přijmout rozhodnutí bez jeho náležitě přípravy; v níž se angažují odborníci i veřejnost; pokud k tolikašeho ístí i zbytečně vynaložených finančních prostředků. Doporučuje se proto získat předem maximum relevantních informací ze státní statistické soustavy, podnikových statistik, cenů, dalších dostupných zdrojů a organizováním ad hoc pilotních lových návrhů řešení.

Přijetí rozhodnutí:

V zásadě lze rozlišit autoritářský a demokratický způsob přijímání rozhodnutí. Rozhodl-li se finský člen, že nabude ldu chléb a hry, bylo to jisté také sociálněpolitické opatření. K demokratickému způsobu vřadnutí však mělo daleko. Nicméně již *Taggart* věděl, že demokraticky přijaté rozhodnutí není vždy nejlepší z možných. Často se stává, že lidé podceňují dlouhodobější důsledky svých rozhodnutí: jedno z úskalí demokracie spočívá také v tom, že občané ještě nenarozemí nemají hlasovací právo (Keller 1992).

Realizace rozhodnutí:

Od přijetí rozhodnutí k jeho realizaci bývá dlouhá cesta. Česká politika čisto nesačí s dechem práve v této fázi. Nejde jen o to, nějak se rozhodnout, ale i o to, vytvořit při-

zivně podmínky pro realizaci tohoto rozhodnutí: legislativní, finanční, institucionální, dokonce i výchovné a propagace. V USA našla pozitivní odezvu kampaň za ozdravení životního stylu také proto, že teno způsob života byl široce propagován v hromadných sdělovacích prostředcích. U nás můžeme zakázat reklamní tabulkových výrobků, necis-tuje-li však orgán, který by posiloval porušení tohoto předpisu, či nemá-li dostatečné kompetence nebo vybavení pro výkon svých funkcí, půjde o opatření, které se máne účinkem.

Vyhodnocování důsledků realizace rozhodnutí:

Život přináší mno příkladů nechtěných důsledků našich činů. Nejmark je tomu v sociální politice. Mění se potřeby lidí, sociální struktura, ekonomické a politické prostředí, v němž jsou rozhodnutí realizována. Prběžně hodnocení toho, zda se politická opatření nemíjejí se svým cílem, patří k rozvinuté politické kultuře. Někdy se užívá možnosti omezeního terénního experimentu: před přijetím nějakého významného rozhodnutí se nejprve vyzkouší v omezených a kontrolovaných podmínkách, aby se - pokud se ukáže jako cizbné - zamezilo podstatně větší ztrátám.

V procesu formování a realizace sociální politiky dochází čisto k zaměřování cílů a prostředků. Zavádí-li se například nějaká nová sociální dávka, není cílem zavedení této dávky samo o sobě, nýbrž změna sociální situace vymezeného okruhu lidí. Přizpůsobení úředních služeb je vedena snahou zlepšit tyto služby nebo je přiblížit zákaznickovi. Jsou-li - bezdružné nebo záměrně - zameněny cíle s prostředky, pozornost se soustředí na problémy spojené s realizací daného opatření a nikoliv na to, bylo-li dosaženo zmyšleného cíle.

Parkinson (1967) výipně vřídil sociální fakt, že sociální instituce, byvše jednou ustaveny, zatlínají žil vřasnost životem. Nejde zde jen o problém byrokratické instituce sociální politiky, ale i o to, že bez pečlivého vyhodnocování a přběžné korekce jejich činnosti hrozí odchování jejich funkcí původně zmysščenou účinn. Například mnohé kritiky státní veřejných sociálních služeb upozorňují na to, že přijatá opatření se nako nec ukázala jako kontraproduktivní: brzdlín, místo aby stimulovala.

Tvůrci a realizátoři jednotlivých sociálněpolitických schémata, nemohou mít přesnou představu ani o konkrétní životní situaci jednotlivců a jejich rodinných příslušníků, ani o tom, jak je jejich celková životní situace zároveň ovlivněna i mnoha jinými sociálně-politickými schématy. "Pohled zdola", počty, zkušenosti a náhledy lidí by proto měly být neustálými korektivy formování a realizace sociální politiky na centrální úrovni.

III.2. Nástroje sociální politiky

Bude podána obecná charakteristika nejdůležitějších nástrojů sociální politiky: jejího právního a ekonomického rámce, sociálních programů, působení hromadných sdělovacích prostředků, náhakových akcí a institucionálních struktur. Zamřln se i o zejména u nás dosud neuzívané formě komunikace úřadů s veřejností - o veřejných slyšeních.

Právo

Základním rámcem uplatnění sociální politiky jsou právní normy. Právo má normativní povahu, dělnuje podmiňky činnosti a vzájemných vřahů jednotlivců (fyzických osob) i institucí (právnických osob). Soustava práva je budována v rámci jednotlivých